Pedagogens roll och närvaro i barns lek:

En systematisk litteraturöversikt om när deltagande blir främjande respektive hämmande

Amina Mukovic Rahmeh Hassan

Barn- och ungdomsvetenskapligt examensarbete magister 15 hp
Institutionen för individ och samhälle/Högskolan Väst
Vår/Höstterminen 2026
Handledare: Linnea Åberg
Examinator: Elisabet Björquist

Förord

Arbetet med denna systematiska litteraturöversikt har varit en lärorik och utvecklande process som har gett oss fördjupade kunskaper om pedagogers deltagande i barns lek och lekens betydelse i förskolans verksamhet. Genom arbetets gång har vi fått möjlighet att fördjupa oss i forskning inom ett område som vi båda finner särskilt intressant och relevant för vårt nuvarande men även framtida yrkesutövande.

Vi vill rikta ett varmt tack till vår handledare, Linnea Åberg, för värdefull vägledning, konstruktiv återkoppling, tålamod och stöd under hela arbetsprocessen. Dina synpunkter och frågor har hjälpt oss att utveckla arbetet och fördjupa våra resonemang.

Vi vill även tacka varandra för ett gott samarbete präglat av engagemang, öppen dialog och gemensamt ansvarstagande. Genom att dela idéer, diskutera resultat och stötta varandra har vi tillsammans kunnat genomföra studien och utvecklas både akademiskt och professionellt.

Slutligen vill vi rikta ett tack till våra familjer och närstående för deras tålamod, uppmuntran och stöd under arbetets gång.

Amina Mukovic
Rahmeh Hassan

Abstrakt

Syftet med denna systematiska litteraturöversikt är att undersöka hur pedagogers deltagande i barns lek i förskolan framställs i tidigare forskning, med särskilt fokus på vad som beskrivs som främjande eller hämmande för barns lek, delaktighet och möjligheter att ta egna initiativ.

Översikten vägleds av två forskningsfrågor: (1) På vilka sätt framställs pedagogers deltagande som främjande eller hämmande för barns lek i tidigare forskning? (2) Vad visar tidigare forskning om betydelsen av pedagogers deltagande för barns delaktighet och möjligheter att ta egna initiativ i leken?

Studien baseras på 14 vetenskapliga artiklar publicerade mellan 2016 och 2026. Artiklarna identifierades genom sökningar i ERIC (EBSCO), kompletterat med referenslistor och relaterade artiklar. Materialet analyserades med hjälp av kvalitativ innehållsanalys.

Resultaten visar att pedagogers deltagande både kan främja och hämma barns lek. Ett stödjande och aktivt deltagande kan bidra till lekens utveckling när pedagoger bygger vidare på barnens idéer utan att ta över. Att observera och avvakta kan också vara gynnsamt genom att låta barnen styra leken och ta egna initiativ. Däremot kan deltagandet bli begränsande när pedagoger alltför starkt styr lekens innehåll eller riktning.

Analysen tyder på att betydelsen av pedagogers deltagande beror på hur det genomförs, barnens behov och den specifika leksituationen. Resultaten pekar på betydelsen av ett lyhört och flexibelt förhållningssätt, där pedagogen kan stödja barns lek samtidigt som deras möjligheter till delaktighet och inflytande bevaras.

Nyckelord: barns lek, pedagogers deltagande, förskola, barns delaktighet, barns initiativ, pedagogisk närvaro, systematisk litteraturöversikt

Abstract

The purpose of this systematic literature review is to examine how teachers' participation in children's play in preschool is presented in previous research, with particular focus on what is described as promoting or inhibiting children's play, participation and opportunities to take their own initiatives.

The review is guided by two research questions: (1) In what ways is teachers' participation presented as promoting or inhibiting children's play in previous research? (2) What does previous research show about the significance of teachers' participation for children's participation and opportunities to take their own initiatives in play?

The study is based on 14 scientific articles published between 2016 and 2026. The articles were identified through searches in ERIC (EBSCO), supplemented by reference lists and related articles. The material was analysed using qualitative content analysis.

The results show that teachers' participation can both promote and inhibit children's play. Supportive and active participation can contribute to the development of play when teachers build on children's ideas without taking over. Observing and waiting can also be beneficial by allowing children to direct the play and take their own initiatives. In contrast, participation may become restrictive when teachers control the content or direction of play too strongly.

The analysis suggests that the significance of teachers' participation depends on how it is carried out, the needs of the children and the specific play situation. Responsive and flexible participation is therefore important for supporting children's play while preserving their opportunities for participation and influence.

Keywords: children's play, teachers' participation, preschool, children's participation, children's initiatives, teacher presence, systematic literature review

Innehållsförteckning

Abstrakt **3**
Abstract **4**
Bakgrund 6
Problemformulering 7
Syfte och frågeställningar 8
Metod 9
Design och tillvägagångssätt 9
Datainsamling och sökstrategi 10
Urval, inklusions- och exklusionskriterier 11
Inklusionskriterier 11
Exklusionskriterier 11
Kompletterande sökning 13
Etiska överväganden 15
Värdering av artiklar 16
Analys och tolkning 16
Arbetsinsats 18
Resultat 19
Främjande pedagogiskt deltagande i barns lek 19
Observerande och avvaktande deltagande i barns lek 21
Styrande och hämmande deltagande i barns lek 23
Pedagogers deltagande i relation till barns delaktighet och egna initiativ 25
Sammanfattning av resultat 26
Diskussion 27
Sammanfattande resultat 27
Svar på frågeställningarna: analys och tolkning 27
Främjande och hämmande deltagande i barns lek 27
Pedagogers deltagande i relation till barns delaktighet och egna initiativ 29
Avslutande reflektioner 30
Metoddiskussion: begränsningar och styrkor 31
Implikationer för praxis och framtida forskning 33
Referenser 34
Bilaga 1 - Tabell över inkluderade studier 36

Bakgrund

Lek har en central plats i förskolans verksamhet. I läroplanen för förskolan framhålls lek som en viktig del av barns utveckling, lärande och välbefinnande. Genom lek får barn möjlighet att utveckla fantasi, kommunikation, samspel och förmågan att uttrycka och pröva idéer. Leken ger även barn möjlighet att ta egna initiativ och tillsammans med andra utveckla olika sätt att förstå och förhålla sig till sin omvärld (Skolverket, 2018, s. 8). Lek kan därför förstås som en betydelsefull del av förskolans verksamhet och inte enbart som en aktivitet som sker vid sidan av utbildningen.

Lekens betydelse kan förstås i relation till barns utveckling och lärande. Ur ett sociokulturellt perspektiv sker lärande och utveckling i samspel med andra människor. Säljö (2015, s. 95) beskriver hur barn lär och utvecklas genom att samspela med sin omgivning och genom att ta del av hur andra reagerar och svarar på deras kommunikativa initiativ. Barnet är samtidigt en aktiv deltagare som utforskar sin omvärld och utvecklar sin förmåga att samspela med andra. Lek och lärande behöver inte heller ses som två skilda delar av förskolans verksamhet. Pramling Samuelsson och Sheridan (2016, s. 40) beskriver hur lek och lärande kan integreras och hur förskolläraren kan vara engagerad och samspela med barnen i både lek och andra situationer under dagen. I lek och samspel med andra får barn erfarenheter av att kommunicera, samarbeta, uttrycka tankar och förhålla sig till sin omgivning. Dessa erfarenheter som barnen får är betydelsefulla både i förskolan och för barns fortsatta deltagande i olika sociala sammanhang.

Wood (2014, s. 4-6) problematiserar synen på fri lek och visar att barns lek påverkas av bland annat verksamhetens ramar och vuxnas förhållningssätt. Även när barn själva får möjlighet att välja och utveckla sin lek sker leken i ett sammanhang där vuxna är med och skapar förutsättningar. Pedagogens betydelse handlar därför inte bara om att delta i leken, utan även om de förutsättningar som skapas runt omkring den.

Pedagogens roll blir betydelsefull i relation till barns lek. Förskolläraren har ansvar för att skapa förutsättningar för barns utveckling och lärande samt för att ta tillvara barns intressen och initiativ (Skolverket, 2018, s. 6–7). Pedagogens roll i relation till lek kan ta sig olika uttryck och behöver förhålla sig till både förskolans uppdrag och barnens behov, intressen och initiativ. Pedagogens deltagande i barns lek kan därför innebära olika former av stöd, exempelvis att vara närvarande och observera, delta i leken eller skapa miljöer och material som ger barn möjlighet att utveckla sin lek. Det väcker frågor om hur pedagogens närvaro och deltagande kan utformas samtidigt som barn får möjlighet att själva påverka sin lek.

Barns delaktighet och inflytande är även en fråga om barns rättigheter. Enligt artikel 12 i barnkonventionen har barn rätt att uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem och få sina åsikter beaktade utifrån ålder och mognad (UNICEF Sverige, u.å.). Delaktighet handlar dock inte enbart om att barn får möjlighet att uttrycka vad de tycker. Shier (2001, s. 110-111) beskriver delaktighet genom olika nivåer, från att barn blir lyssnade på och får stöd att uttrycka sina åsikter till att de involveras i beslutsprocesser och delar inflytande och ansvar

med vuxna. Detta synliggör att barns delaktighet också är beroende av vilka möjligheter vuxna skapar för att barn ska kunna komma till uttryck och påverka sådant som berör dem.

I förskolans verksamhet innebär detta att barn behöver ges möjlighet att uttrycka sina tankar, initiativ och intressen och att dessa behöver tas i beaktande i verksamheten. I leken kan barns delaktighet bland annat komma till uttryck genom att barn själva får ta initiativ, påverka lekens innehåll och förhandla med andra barn om hur leken ska utvecklas. Samtidigt har barn olika förutsättningar för att delta i förskolans verksamhet.

Salamancadeklarationen lyfter betydelsen av en inkluderande utbildning där barn ska ges möjlighet att delta tillsammans med andra och där utbildningen behöver anpassas efter barns olika behov (Svenska Unescorådet, 2006, s. 24). Även förskolans läroplan anger att barn som behöver mer stöd och stimulans ska få detta utifrån sina egna behov och förutsättningar (Skolverket, 2018, s. 6).

Detta innebär att pedagogens närvaro i barns lek behöver förstås i relation till både barns behov av stöd och barns möjlighet att själva påverka och utveckla leken. Vissa barn kan behöva mer stöd för att kunna delta tillsammans med andra, medan andra kan behöva mer utrymme för att själva ta initiativ. Det blir därför viktigt att pedagogen är uppmärksam på barnens olika behov, samtidigt som barnen får möjlighet att vara delaktiga och påverka leken.

Mot denna bakgrund blir frågan om pedagogens deltagande i barns lek betydelsefull. Pedagogen har ansvar att skapa förutsättningar för lek, utveckling och lärande, samtidigt som barnen ska ges möjlighet till delaktighet, inflytande och egna initiativ. Detta ställer frågan om hur olika former av pedagogiskt deltagande i barns lek framställs i tidigare forskning och under vilka förutsättningar deltagandet beskrivs som främjande respektive hämmande för barns lek.

Problemformulering

Förskolan har inte enbart betydelse för barn under den tid de befinner sig där, utan har också ett uppdrag att lägga grunden för ett livslångt lärande (Skolverket, 2018, s. 7). Lek har en central plats i förskolans verksamhet och är en viktig del av barns utveckling, lärande och välbefinnande. I förskolans läroplan framhålls att barn genom lek får möjlighet att utveckla bland annat kommunikation, samarbete och problemlösning samt att ta initiativ och pröva egna och andras idéer (Skolverket, 2018, s. 8). Betydelsen av dessa förmågor kan samtidigt ses i ett längre perspektiv än den enskilda leksituationen.

Williams och Sheridan (2018, s. 149-150) beskriver de tidiga åren i förskolan som betydelsefulla för barns lärande och välmående. Författarna lyfter även fram att förskolans kvalitet har betydelse för barns uppväxtvillkor och att en förskola med hög kvalitet kan bidra till mer likvärdiga villkor och ökad jämlikhet i samhället. Därför får förskolans arbete på så sätt betydelse ur ett samhälleligt perspektiv genom att det kan bidra till att barn, oavsett olika förutsättningar, ges möjligheter till utveckling och lärande. De erfarenheter barn får av att

samspela, samarbeta och delta tillsammans med andra kan också ha betydelse för deras fortsatta deltagande i olika sociala sammanhang.

I relation till detta blir pedagogens deltagande i barns lek en viktig fråga. Tidigare forskning visar att pedagoger kan inta olika roller i leken, exempelvis som medlekande, observatörer eller mer styrande deltagande (Ivrendi, 2020, s. 274). Pedagogens sätt att delta kan därför få betydelse för vilka möjligheter barn får att vara delaktiga, samspela med andra och ta initiativ i leken.

Tidigare forskning ger dessutom ingen entydig bild av pedagogers deltagande i barns lek. Vissa studier framhåller att pedagogers deltagande kan stödja och utveckla barns lek, medan andra tyder på att deltagandet i vissa situationer kan begränsa barns initiativ och lekens spontanitet (Young et al., 2024, s. 608–609).

Det finns därmed ett behov av att sammanställa och analysera tidigare forskning om hur pedagogers deltagande i barns lek framställs. Kunskap om när och på vilka sätt pedagogers deltagande framställs som främjande respektive hämmande som i sin tur kan bidra till en ökad förståelse för pedagogernas roll i leken och för barns möjligheter till delaktighet och egna initiativ. Frågan är betydelsefull både för barns erfarenheter och möjligheter i förskolan och ur ett bredare samhälleligt perspektiv, eftersom de erfarenheter och förmågor som barn utvecklar i samspel med andra och tar med sig även kan ha betydelse för deras fortsatta deltagande i olika sociala sammanhang.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna systematiska litteraturöversikt är att undersöka på vilka sätt pedagogers deltagande i barns lek i förskolan framställs i tidigare forskning, med särskilt fokus på vad som beskrivs som främjande respektive hämmande för barns lek, delaktighet och möjligheter till egna initiativ.

Utifrån studiens syfte formuleras följande frågeställningar:

1. På vilka sätt framställs pedagogers deltagande som främjande respektive hämmande för barns lek i tidigare forskning?
2. Vad visar tidigare forskning om betydelsen av pedagogers deltagande för barns delaktighet och möjligheter till egna initiativ i leken?

Metod

I detta kapitel presenteras studiens metod och tillvägagångssätt. Metoden beskriver hur den systematiska litteraturöversikten har genomförts för att identifiera, granska och analysera tidigare forskning om pedagogers roll och närvaro i barns lek i förskolan.

Inledningsvis redogörs för studiens metodologiska design och övergripande arbetssätt. Därefter beskrivs datainsamlingen och sökstrategin, inklusive val av databaser, sökord och hur sökprocessen har genomförts. Vidare presenteras urvalsprocessen samt de inklusions- och exklusionskriterier som har använts för att avgränsa materialet. Avsnittet avslutas med en beskrivning av etiska överväganden, hur de inkluderade studierna har värderats samt hur analys- och tolkningsarbetet har genomförts.

Design och tillvägagångssätt

Denna studie har genomförts som en systematisk litteraturöversikt med syfte att sammanställa och analysera tidigare forskning om pedagogers deltagande i barns lek i förskolan. Fokus ligger på vad som beskrivs som främjande respektive hämmande för barns lek, delaktighet och möjligheter till egna initiativ. En systematisk litteraturöversikt innebär att forskning söks fram, granskas och analyseras på ett strukturerat och transparent sätt för att skapa en överblick över kunskapsläget inom ett visst område (Eriksson Barajas et al., 2013, s. 125).

Metoden valdes eftersom studien inte syftar till att samla in egen empiri, utan till att undersöka vad tidigare forskning visar inom området. Studien har en kvalitativ ansats, då resultaten från de inkluderade artiklarna tolkas och jämförs för att identifiera återkommande mönster, likheter och skillnader.

Studiens frågeställningar har varit vägledande under analysen. Artiklarna lästes först var för sig i sin helhet, med fokus på deras syfte, metod och resultat. Därefter jämfördes artiklarna med varandra för att undersöka hur pedagogers deltagande beskrevs som främjande eller hämmande samt vilken betydelse deltagandet hade för barns delaktighet och egna initiativ.

Under analysen uppmärksammades bland annat situationer där pedagogerna deltog som medlekare, observerade eller styrde leken. Vi jämförde hur dessa former av deltagande beskrivs i studierna och vilka likheter och skillnader som fanns mellan resultaten. Utifrån detta sorterades materialet i fyra teman: främjande pedagogiskt deltagande, observerande och avvaktande deltagande, styrande och hämmande deltagande samt pedagogers deltagande i relation till barns delaktighet och egna initiativ.

Datainsamling och sökstrategi

Sökprocessen genomfördes stegvis och utvecklades under arbetets gång. Inledningsvis gjordes breda sökningar i databasen ERIC (EBSCO), som innehåller forskning inom

utbildningsvetenskap och förskolepedagogik. Databasen valdes eftersom den är inriktad på forskning inom utbildning och pedagogik och därför relevant i förhållande till studiens syfte och frågeställningar som berör pedagogers deltagande i barns lek i förskolan. Själva sökningen begränsades till databasen ERIC eftersom den gav tillgång till forskning inom det område som studien undersöker. Användning av endast en databas innebär en begränsning, eftersom relevanta studier som är publicerade och indexerade i andra databaser kan ha förbisetts. För att bredda sökningen genomfördes därför även en kompletterande sökning genom referenslistor, citeringar och relaterade artiklar.

En stor del av de studier som slutligen inkluderades var observationsbaserade och undersökte pedagogers deltagande i konkreta leksituationer. Observation var däremot inte ett inklusionskriterium. Artiklarna valdes utifrån deras relevans för studiens syfte och frågeställningar, oavsett vilken metod som användes. Att observationsstudier blev framträdande i materialet var därför inte en på förhand bestämd avgränsning, utan något som framkom under urvalsprocessen.

I ett första steg identifierades centrala begrepp som var relevanta för studien: barns lek, förskolekontext och pedagogens deltagande i lek. Begreppen skrevs först på svenska och översattes därefter till engelska, eftersom en stor del av forskningen inom området publiceras på engelska. Sökorden kombinerades med hjälp av de booleska operatorerna AND och OR. OR användes mellan synonymer, medan AND användes för att kombinera de olika begreppen. I tabellen nedan presenteras exempel på de sökord och kombinationer som användes i litteratursökningen.

Tabell 1. Översikt av exempel på sökord och sökstrategi

Begrepp	Sökord
Barns lek	“children’s play” OR “free play”
Förskolekontext	“preschool” OR “early childhood education”
Pedagogens roll	“teacher role” OR “teacher participation” OR “teacher involvement”

Sökorden kombinerades i olika söksträngar för att få fram artiklar som behandlade både barns lek, förskolekontext och pedagogens deltagande i lek.

Den initiala sökningen i ERIC (EBSCO) resulterade i 135 träffar. Sökningen avgränsades därefter till studier publicerade mellan 2016-2026, skrivna på svenska eller engelska och vetenskapligt granskade (peer-reviewed). Efter dessa avgränsningar återstod 46 artiklar.

I nästa steg användes mer specifika sökord och synonymer, såsom free play, imaginative play, teacher participation och educator involvement. Syftet var att fånga olika sätt som lek och pedagogers deltagande benämns i forskningen. På så sätt kunde sökningen avgränsas från ett bredare forskningsområde till studiens mer specifika fokus.

Urval, inklusions- och exklusionskriterier

För att besvara studiens syfte och frågeställningar samt avgränsa materialet formulerades ett antal inklusions- och exklusionskriterier. Syftet med studien var att sammanställa och analysera tidigare forskning om pedagogers deltagande i barns lek i förskolan. Urvalet behövde därför avgränsas till forskning som behandlade detta fenomen. För att en studie skulle inkluderas behövde samtliga inklusionskriterier vara uppfyllda, samtidigt som inget exklusionskriterium fick föreligga.

Inklusionskriterier

- Studierna skulle vara vetenskapligt granskade (peer-reviewed).

- Studierna skulle vara publicerade mellan 2016-2026
- Studierna skulle vara skrivna på svenska eller engelska.
- Studierna skulle fokusera på förskolekontext.
- Studierna skulle behandla barns lek med särskilt fokus på pedagogers roll, deltagande, närvaro eller involvering.
- Studierna skulle vara aktuella och vetenskapligt tillförlitliga.

Exklusionskriterier

- Studier skrivna på andra språk än svenska eller engelska.
- Studier som inte var vetenskapligt granskade.
- Studier som saknade tydlig koppling till pedagogers roll, deltagande eller positionering i barns lek.
- Studier som behandlade andra åldersgrupper än förskolebarn.
- Studier med fokus på andra ämnesområden, exempelvis matematik eller fysisk aktivitet, utan tydlig koppling till lek.
- Studier som inte redovisade ett etiskt resonemang.

Tidsintervallet 2016-2026 valdes för att avgränsa litteraturöversikten till aktuell forskning om pedagogers deltagande i barns lek. Avgränsningen omfattar en tioårsperiod och valdes för att fånga senare forskning inom området. När dessa avgränsningar tillämpades i databassökningarna minskade antalet träffar från ett brett urval till ett mer hanterbart material. Avgränsningarna gjordes för att skapa en tydligare koppling mellan det insamlade materialet och studiens syfte. Trots detta återstod ett stort antal studier, där många behandlade lek eller pedagogik på en mer generell nivå. Det kunde exempelvis handla om lekens betydelse för barns utveckling eller lärande, utan att närmare undersöka pedagogers konkreta deltagande eller roll i leken.

Urvalsprocessen genomfördes i flera steg i enlighet med Eriksson Barajas et al. (2013, s. 81–83). I det första steget granskades titlarna på samtliga 46 artiklar. Artiklar som inte bedömdes vara relevanta exkluderades. Det kunde exempelvis handla om studier som behandlade fel åldersgrupp eller saknade koppling till lek och pedagogers roll. I detta steg exkluderades 22 artiklar, vilket innebar att 24 artiklar kvarstod för vidare granskning.

I nästa steg lästes artiklarnas abstract. Här bedömdes studiernas innehåll mer noggrant i relation till forskningsfrågorna. Artiklar exkluderades om lek inte var ett centralt fokus eller om pedagogers roll inte behandlades i tillräcklig utsträckning. I detta steg exkluderades 9 artiklar och 15 artiklar återstod.

I det sista steget genomfördes en fulltextgranskning av de återstående artiklarna. Här analyserades studiernas innehåll mer ingående utifrån inklusions- och exklusionskriterierna. Bedömningen omfattade studiernas syfte, metod, urval och resultat samt deras relevans för studiens fokus på pedagogers roll och närvaro i barns lek i förskolekontext.

Fulltextgranskningen gjorde det möjligt att avgöra om studierna behandlade pedagogers deltagande, frånvaro, positionering eller påverkan i relation till barns lek på ett sätt som var användbart för litteraturöversikten. Artiklar exkluderades om de inte uppfyllde samtliga inklusionskriterier eller om de hade ett annat huvudsakligt fokus än vad som framgått vid den tidigare granskningen. Av dessa exkluderades 4 artiklar, vilket resulterade i ett slutligt urval av 11 artiklar.

Tabell 2. Urvalsprocessen

Sökningssteg	Identifierade	Exkluderade	Inkluderade
Initial sökning ERIC (EBSCO)	135	89	46
Titelgranskning	46	22	24
Abstractgranskning	24	9	15
Fulltextgranskning	15	4	11

Kompletterande sökning “Citerad av”	15	12	3
Slutlig urval	11	4	14

Tabellen visar urvalsprocessens olika steg samt hur många artiklar som återstod efter varje steg. Den initiala sökningen resulterade i 135 träffar. Efter avgränsning utifrån publiceringsår, språk och peer review återstod 46 artiklar. Därefter granskades artiklarnas titlar utifrån studiens syfte och inklusions- och exklusionskriterier, vilket resulterade i 24 artiklar. Efter granskning av artiklarnas abstract återstod 15 artiklar för vidare granskning. Dessa 15 artiklar lästes sedan i fulltext och 11 artiklar bedömdes motsvara studiens syfte och kriterier. Därefter genomfördes en kompletterande sökning, som resulterade i ytterligare tre artiklar. Det slutliga urvalet bestod därmed av 14 artiklar.

Bortfall avser antalet artiklar som exkluderades vid respektive steg utifrån studiens inklusions- och exklusionskriterier. Vid granskningen bedömdes artiklarnas innehåll genom att deras syfte, metod, urval och resultat, lästes och jämfördes med litteraturöversiktens syfte och frågeställningar. Särskilt fokus låg på om studierna hade en tydlig koppling till pedagogers deltagande, närvaro eller roll i barns lek. Studierna bedömdes även utifrån hur tydligt metod, urval och resultat redovisades samt om forskningsetiska överväganden beskrevs. Studier som saknade en tydlig koppling till litteraturöversiktens syfte eller inte uppfyllde inklusionskriterierna exkluderades. På detta sätt gjordes en samlad bedömning av både studiernas relevans och kvalitet innan det slutliga urvalet fastställdes.

Kompletterande sökning

Efter den initiala sökningen och urvalsprocessen genomfördes en kompletterande sökning för att minska risken att relevanta studier hade förbisetts. Den kompletterande sökningen genomfördes i samma databas som den initiala sökningen, ERIC (EBSCO), och utgick från de 11 artiklar som redan inkluderats efter fulltextgranskning. Dessa artiklar valdes som utgångspunkt eftersom de redan bedömts uppfylla studiens inklusionskriterier och som var relevanta för studiens syfte och frågeställningar.

Den kompletterande sökningen genomfördes genom funktionerna “citerad av” och “relaterade artiklar”. På så sätt kunde ytterligare artiklar som var relevanta för studiens syfte identifieras utifrån de redan inkluderade artiklarna.

De artiklar som identifierades genom den kompletterande sökningen granskades utifrån samma inklusions- och exklusionskriterier som i den ursprungliga databassökningen. Detta innebar att artiklarna skulle vara vetenskapligt granskade (peer-reviewed), publicerade mellan

2016 och 2026, skrivna på engelska eller svenska samt ha en tydlig koppling till pedagogens roll i barns fria lek i förskolekontext. Studier där lek betraktades som ett medel för andra innehållsområden exkulderades samt om pedagogens roll i leken inte utgjorde ett centralt fokus.

Den kompletterande sökningen genomfördes för att identifiera ytterligare studier som kunde vara relevanta för litteraturöversiktens syfte och frågeställningar. Sökningen utgick från de artiklar som redan hade identifierats och genomfördes genom granskning av referenslistor samt sökningar efter artiklar som citerat de identifierade studierna och relaterade artiklar. Den kompletterande sökningen resulterade i att Devi, Fleer och Li (2018), Beisly (2024) samt Jordin et al. (2026) inkluderades. Dessa studier bedömdes uppfylla inklusionskriterierna och bidra med relevant forskning i relation till arbetets syfte och frågeställningar. Wood (2014) identifierades också i samband med den kompletterande sökningen, men exkluderades eftersom artikeln publicerades före det fastställda tidsintervallet 2016–2026. Efter den kompletterande sökningen bestod det slutliga materialet av 14 artiklar.

Forskningsfrågorna fungerade som stöd under hela urvalsprocessen. Fokus låg på att identifiera studier som beskrev hur pedagoger deltar i barns lek och hur deltagandet kan förstås, som främjande eller hämmande för barns lek, delaktighet och möjligheter till egna initiativ. Både studier där pedagogen deltog aktivt och studier som lyfte en mer tillbakadragen eller observerande pedagogisk roll inkluderades, eftersom detta möjliggjorde jämförelser mellan olika former av pedagogiskt deltagande.

Sammantaget genomfördes urvalsprocessen stegvis genom databassökning, titel, abstract och fulltextgranskning samt en kompletterande sökning. Samma inklusions- och exklusionskriterier tillämpades genom hela urvalsprocessen. Den kompletterande sökningen användes för att identifiera fler studier som motsvarade dessa kriterier. På så sätt avgränsades det slutliga materialet till de studier som bedömdes vara relevanta för litteraturöversiktens syfte. Artiklar publicerade före 2016 inkluderades därför inte i det slutliga materialet.

Etiska överväganden

I denna studie har etiska överväganden beaktats genom hela forskningsprocessen, från urval och analys till presentation av resultat. Eftersom studien utgörs av en systematisk litteraturöversikt har ingen egen empirisk datainsamling genomförts, vilket innebär att inga direkta forskningsetiska risker i relation till deltagare förekommer. Däremot aktualiseras etiska frågor i hur tidigare forskning väljs ut, tolkas och representeras.

De inkluderade studierna är publicerade i vetenskapligt granskade tidskrifter. Vid granskningen beaktades hur forskningsetiska frågor redovisades, särskilt i de empiriska studier där barn och pedagoger deltog. Vi uppmärksammade bland annat om studierna beskrev hur deltagarnas integritet och samtycke hade hanterats.

För den teoretiska studien låg fokus istället på hur författarna resonerade kring och använde tidigare forskning. Etiska resonemang redovisas inte alltid tydligt i alla studier, vilket innebär

att studiernas trovärdighet och transparens behövde beaktas i urvalsprocessen (Eriksson Barajas et al., 2013, s. 69–70).

Vidare har vi reflekterat över vår egen förståelse och risken för bias under hela forskningsprocessen. Eftersom vi som genomfört arbetet är utbildade förskolepedagoger har vi en etablerad förståelse för problemområdet. Detta innebär att vi har erfarenheter och kunskap som kan bidra till en tolkning av det analyserade materialet. Samtidigt innebär denna position en risk att vi tolkar resultaten utifrån egna erfarenheter eller normer i förskolans praktik. För att hantera detta har vi strävat efter att förhålla oss reflexivt till vår egen roll, genom att vara medvetna om hur våra erfarenheter kan påverka tolkningen av materialet. Konkret innebar detta att vi kontinuerligt diskuterade våra tolkningar med varandra och jämförde dem med det ursprungliga materialet i artiklarna. På så sätt kunde vi synliggöra eventuella skillnader i våra tolkningar och stärka analysens förankring i studiernas resultat.

Ett ytterligare etiskt övervägande rör hur resultaten från tidigare studier återges. I denna studie har ambitionen varit att presentera forskningen på ett rättvisande och transparent sätt utan att förändra studiernas innebörd eller ta resultaten ur sitt sammanhang. Detta innebär att källhänvisningar har använts konsekvent och att resultaten återgivits i relation till studiernas ursprungliga kontext (Eriksson Barajas et al., 2013, s. 70).

Slutligen har även studiens fokus på forskning om barn och förskolekontext beaktats ur ett etiskt perspektiv. Även om studien inte direkt involverar barn bygger den på forskning där barn är deltagare, vilket ställer krav på att resultaten behandlas med särskild respekt och noggrannhet.

Värdering av artiklar

De inkluderade artiklarna värderades utifrån deras relevans för studiens syfte och frågeställningar samt deras metodologiska upplägg. Vid granskningen lästes artiklarna i sin helhet och vi tittade på studiernas syfte, metod, urval, datainsamling och resultat. Vi bedömde bland annat om syftet var tydligt, om metoden var beskriven och om resultaten var relevanta för vår studie. I de empiriska studierna uppmärksammades även hur forskningsetiska frågor redovisades. På detta sätt kunde vi bedöma vilka studier som var relevanta att inkludera i det slutliga materialet.

Vid granskningen framkom både likheter och skillnader mellan studierna. En stor del av artiklarna är kvalitativa studier där observationer används för att undersöka pedagogers deltagande i barns lek. Detta gäller bland annat Bredikyte (2022), Devi et al. (2018, 2021), Grigoropoulos (2023), Ivrendi (2020), Jordin et al. (2026), Pedersen et al. (2025), Sagastui et al. (2022) och Utami et al. (2023). Eftersom dessa studier bygger på observationer av lek ger de möjlighet att undersöka hur pedagogers deltagande tar sig uttryck i konkreta leksituationer.

Samtidigt skiljer sig artiklarna åt när det gäller hur studierna har genomförts. Tajik och Singer (2021) använder en kombination av olika metoder, medan Tok (2022) använder

enkäter och observationer. Stavholm et al. (2024) använder observationer och reflektioner och Young et al. (2024) kombinerar observationer med intervjuer. Studierna undersöker alltså pedagogers deltagande på olika sätt, vilket gör att de också synliggör olika delar av pedagogens roll i barns lek.

Beisly (2024) skiljer sig från de övriga artiklarna eftersom det är en teoretisk studie. Studien bygger därför inte på observationer av pedagoger och barn i konkreta leksituationer. Beisly (2024) fokuserar på lekens betydelse för lärande och pedagogens stöd. Vid granskningen låg fokus istället på hur resonemangen är uppbyggda och hur tidigare forskning användes i relation till studiens syfte.

Sammantaget finns det både likheter och skillnader mellan de inkluderade artiklarna. Observationer är vanligt förekommande, men materialet innehåller även andra metoder och en teoretisk studie. Detta behövde tas hänsyn till när artiklarnas resultat jämförs, eftersom pedagogers deltagande har undersökts på olika sätt och i olika sammanhang.

Analys och tolkning

För att besvara studiens forskningsfrågor och skapa en samlad förståelse av hur pedagogers roll i barns fria lek beskrivs i tidigare forskning, användes en kvalitativ innehållsanalys med inspiration från Eriksson Barajas et al. (2013, s. 148–154). Metoden valdes eftersom den möjliggör en systematisk bearbetning och tolkning av resultat från flera studier.

Analysarbetet genomfördes i flera steg. Inledningsvis lästes de inkluderade artiklarna upprepade gånger i syfte att skapa en övergripande förståelse av materialet. I denna fas riktades särskilt fokus på de delar av studiernas resultat som behandlade pedagogers deltagande i barns fria lek.

Därefter identifierades och markerades meningsbärande enheter, det vill säga textavsnitt som ansågs relevanta i relation till studiens syfte. Dessa kunde exempelvis handla om hur pedagoger deltog i leken, hur de stödde barn eller hur de påverkade lekens utveckling.

I nästa steg bearbetades dessa enheter genom kodning, där innehållet sammanfattades i kortare uttryck som fångade dess centrala innebörd. Varje enhet tilldelades en kod som beskrev innehållet, exempelvis ”stöttande pedagogroll”, ”barns inflytande” eller ”miljöns betydelse”. Kodningen utgick huvudsakligen från ett induktivt arbetssätt, vilket innebär att koderna växte fram ur materialet.

De framtagna koderna jämfördes och grupperades därefter i större kategorier utifrån gemensamma mönster. Dessa kategorier låg sedan till grund för identifieringen av övergripande teman som presenteras i resultatet. Under arbetet jämfördes innehållet inom och mellan kategorierna för att kontrollera att de teman som skapades hade stöd i de inkluderade studiernas resultat.

Under analysprocessen fördes löpande anteckningar kring tolkningar och val som gjordes i syfte att tydliggöra arbetsprocessen och stärka studiens trovärdighet (Alvehus, 2019, s. 78).

En översikt av de inkluderade artiklarna presenteras i bilaga 1. Bilagan innehåller information om författare, publiceringsår, land, metod, datainsamling, syfte och centrala resultat. För att tydliggöra analysprocessen presenteras även exempel på hur meningsbärande enheter bearbetades till koder, kategorier och teman i tabell 3.

Tabell 3. Exempel på kodning, kategorisering och tematisering

Meningsbärande enhet	**Kod**	**Kategori**	**Tema**	**Studier**
Pedagogen deltar i leken och stöttar barn utan att ta över	Stöttande pedagogroll	Stöd i leken	Främjande pedagogiskt deltagande i barns lek	Young et al. (2024), Bredikyte (2022), Utami et al. (2023)
Pedagogen observerar leken och avvaktar för att ge barnen utrymme att själva utveckla den.	Observerande pedagogroll	Avvaktande närvaro	Observerande och avvaktande deltagande i barns lek	Ivrendi (2020), Tajik & Singer (2021)
Pedagogen styr lekens riktning i hög grad och begränsar barnens möjligheter att påverka.	Styrande pedagogroll	Begränsning av lek	Styrande och hämmande deltagande i barns lek	Devi et al. (2021), Young et al. (2024)
Pedagogen tar hänsyn till barnens idéer och ger dem utrymme att påverka hur leken utvecklas.	Barns initiativ och inflytande	Delaktighet och egna initiativ	Pedagogers deltagande i relation till barns delaktighet och egna initiativ	Bredikyte (2022), Utami et al. (2023), Young et al. (2024).

Tabellen visar exempel på hur vi arbetade med materialet under analysen. De meningsbärande enheterna kodades och sorterades i kategorier, som sedan låg till grund för

de fyra teman som presenteras i resultatet. Tabellen visar några exempel från analysen och inte allt material som analyserades.

Arbetsinsats

Arbetet har genomförts gemensamt av Amina Mukovic och Rahmeh Hassan, samtidigt som ansvaret för olika delar av arbetet har fördelats mellan författarna. Amina Mukovic hade huvudansvar för bakgrund, problemformulering, diskussion och delar av resultatavsnittet, medan Rahmeh Hassan hade huvudansvar för metodavsnittet, litteratursökningen och sammanställningen av de inkluderade artiklarna. Samtliga delar har därefter diskuterats och bearbetats gemensamt. Författarna har kontinuerligt läst och kommenterat varandras texter och tillsammans ansvarat för den slutliga genomgången av uppsatsen.

Analysarbetet genomfördes gemensamt. Båda författarna läste de inkluderade artiklarna och identifierade delar av resultaten som var relevanta för studiens syfte och frågeställningar. Därefter jämfördes våra tolkningar och vi diskuterade hur materialet kunde kodas och sorteras. Kategorier och teman formulerades och justerades gemensamt tills vi kom fram till de teman som presenteras i resultatet.

Resultat och diskussionsavsnitt bearbetades gemensamt. Först läste vi, kommenterade varandras texter och diskuterade formuleringar, tolkningar och jämförelser mellan studierna. Den slutliga genomgången av uppsatsen genomfördes gemensamt.

Resultat

I detta avsnitt presenteras resultatet från de inkluderade studierna med fokus på hur pedagogers deltagande i barns lek beskrivs i tidigare forskning. Särskilt fokus riktas mot situationer där pedagogers deltagande framställs som främjande respektive hämmande för barns lek samt vilka roller pedagogerna intar i leken.

Resultatet i denna litteraturöversikt bygger på 14 vetenskapliga studier med olika metodologiska ansatser. Studierna består till stor del av observationsbaserad forskning, men materialet innehåller även andra metodologiska ansatser och en teoretisk studie. Detta innebär att pedagogers deltagande i barns lek har undersökts på olika sätt och i olika förskolekontexter.

Analysen visar att pedagogers deltagande i barns lek framställs på olika sätt i studierna. I vissa situationer beskrivs pedagoger som stödjande och medlekande deltagare, medan pedagoger i andra situationer intar mer observerande eller styrande roller. Resultatet visar även att pedagogers deltagande i vissa fall kan begränsa barns initiativ och lekens utveckling.

Utifrån analysen identifierades fyra övergripande teman:

- Främjande pedagogiskt deltagande i barns lek
- Observerande och avvaktande deltagande i barns lek
- Styrande och hämmande deltagande i barns lek
- Pedagogers deltagande i relation till barns delaktighet och egna initiativ

Temana synliggör både likheter och skillnader mellan studierna och ligger till grund för presentationen av resultaten nedan.

Främjande pedagogiskt deltagande i barns lek

Studier av Bredikyte (2022), Pedersen, Fimreite och Hofslundsengen (2025), Tajik och Singer (2021), Tok (2022), Utami, Fleer och Li (2023) samt Young, Edwards och Nuttall (2024) beskriver pedagogers deltagande i barns lek som främjande när deltagandet präglas av stöd, samspel och medlekande. Gemensamt för studierna är att pedagogens närvaro beskrivs som betydelsefull för att utveckla lekens innehåll, stödja samspelet mellan barnen och föra leken vidare utan att pedagogen tar över eller styr leken. Det som framträder som främjande är därmed inte enbart att pedagogen deltar, utan hur deltagandet utformas och anpassas efter barnens initiativ, behov och lekens utveckling.

Young et al. (2024, s. 604–605) beskriver hur pedagogers deltagande blev främjande när pedagogen kunde växla mellan rollen som pedagog och medlekare i barnens dramatiska lek. Pedagogerna deltog i lekens narrativa värld tillsammans med barnen genom att anta olika roller och utveckla barnens berättelser vidare. Deltagandet blev på så sätt främjande genom att pedagogen följde barnens lek och byggde vidare på deras initiativ, vilket bidrog till att utveckla lekens innehåll och stärka samspelet mellan barn och pedagog. Samtidigt visar Young et al. (2024, s. 608–609) att samma deltagande kunde bli mindre främjande när pedagogen istället intog rollen som ”public performer”. Begreppet *public performer* innebär att pedagogen blir mer framträdande i leken och i större utsträckning styr dess innehåll, vilket kan minska barnens utrymme att själva påverka leken.

I dessa situationer begränsades lekens spontanitet och narrativa utveckling. Studien visar därmed att pedagogens aktiva deltagande inte automatiskt blir främjande, utan att det beror på hur pedagogen går in i leken och förhåller sig till barnens initiativ.

Liknande resultat framkommer hos Utami et al. (2023, s. 181–184), som också framhåller betydelsen av pedagogens aktiva deltagande i leken. Pedagogens roll som medspelare bidrog till att utveckla lekens innehåll och skapa nya möjligheter för barnens engagemang i leken. Precis som hos Young et al. (2024) framställs alltså ett aktivt deltagande som främjande när pedagogen går in i barnens lek och bygger vidare på det som redan sker, snarare än att ta över lekens riktning. I båda studierna framträder medlekande som främjande när deltagandet sker i samspel med barnen och med hänsyn till deras initiativ.

Liknande resultat framkommer även i Devi et al. (2018, s. 295–297), där pedagogers deltagande i barns imaginativa lek beskrivs som betydelsefullt för att utveckla lekens kvalitet och stödja barns gemensamma lekprocesser. Även här blir deltagandet främjande när

pedagogen deltar på ett sätt som stödjer det som barnen redan gör i leken och skapar möjligheter för leken att utvecklas vidare. Tillsammans visar dessa studier att rollen som medspelare framför allt blir främjande när pedagogen är aktiv utan att ta över barnens lek.

Bredikytes (2022, s. 595–596) studie visar samtidigt att behovet av pedagogiskt deltagande kan variera beroende på vilken typ av lek barnen befinner sig i. Avancerad och komplex social lek beskrivs kräva någon form av stöd från en vuxen för att kunna utvecklas vidare. Pedagogen beskrivs både som medlekare och vägledare, där deltagandet behöver balanseras mellan att följa barnens initiativ och samtidigt stödja lekens utveckling. Deltagandet blir därmed främjande när pedagogen kan kombinera dessa roller utan att ta över eller styra leken alltför mycket. Resultatet visar också att själva typen av lek kan påverka vilken form av pedagogiskt deltagande som behövs. Detta synliggör att främjande deltagande inte behöver se likadant ut i alla leksituationer, utan kan behöva anpassas efter lekens karaktär och komplexitet.

Även Pedersen et al. (2025) beskriver pedagogens roll som betydelsefull i relation till barnens initiativ och lekens utveckling. Pedagogens deltagande framställs som främjande när det är flexibelt och anpassas efter barnens behov och den situation som uppstår i leken. I likhet med Bredikyte (2022) framträder alltså betydelsen av att pedagogen inte använder samma form av deltagande i alla situationer, utan anpassar sitt agerande efter lekens utveckling. Det innebär att pedagogen ibland kan behöva delta mer aktivt och i andra situationer inta en mer avvaktande position.

Tajik och Singer (2021, s. 70–75) visar på liknande sätt att pedagogens deltagande blir främjande när samspelet mellan barn och pedagog bygger på ömsesidighet. I studien ökade barnens lekengagemang när pedagogen var lyhörd och deltog i samspel med barnen. Ett mer styrande deltagande hade däremot mindre positiv påverkan på barnens lekengagemang. Det som framträder som främjande är därmed ett deltagande där pedagogen är aktiv och närvarande samtidigt som barnens möjligheter att påverka leken finns kvar.

Liknande resultat framkommer i Toks (2022, s. 961–963) studie. Studien visar att roller som medlekare och observerande vägledare hade positiva samband med barns kreativitet och lekutveckling. Däremot framstod ett mer passivt eller oengagerat deltagande som mindre gynnsamt för barnens kreativa utveckling. Resultatet tyder därmed på att pedagogens närvaro behöver vara aktiv och lyhörd snarare än helt tillbakadragen. I likhet med Tajik och Singer (2021) framträder alltså lyhördhet och anpassning som betydelsefulla för att deltagandet ska bli främjande.

Sammantaget visar studierna att främjande pedagogiskt deltagande kan ta sig olika uttryck, men att flera gemensamma drag framträder. Medlekande, stöd, lyhördhet och anpassning efter barnens initiativ återkommer i flera av studierna. Det som framför allt framträder är att aktivt deltagande blir främjande när pedagogen bygger vidare på barnens lek utan att ta över den. Studierna visar samtidigt att det inte finns en form av deltagande som är främjande i alla situationer. Vilken roll pedagogen behöver inta kan istället bero på barnens behov, deras initiativ, lekens utveckling och vilken typ av lek som pågår. Resultaten synliggör därför en

balans mellan att vara tillräckligt närvarande för att kunna stödja och utveckla leken och samtidigt ge barnen utrymme att själva påverka dess innehåll och riktning.

Observerande och avvaktande deltagande i barns lek

Grigoropoulos (2023), Ivrendi (2020), Pedersen et al. (2025), Sagastui et al. (2022) samt Tajik och Singer (2021) beskriver pedagogers observerande och mer avvaktande deltagande som betydelsefullt i barns lek. Till skillnad från Bredikyte (2022), Utami et al. (2023) och Young et al. (2024), där pedagogen främst framställs som en aktiv medlekare, visar dessa studier att pedagogers deltagande även kan vara främjande när pedagogen befinner sig mer i bakgrunden och ingriper när situationen kräver det. Gemensamt för studierna är att deltagandet beskrivs som flexibelt och situationsanpassat, där pedagogen behöver balansera mellan att ge barnen utrymme för egna initiativ och att erbjuda stöd när det behövs.

Ivrendi (2020, s. 274–275) beskriver hur pedagoger främst intog roller som *onlooker* och *stage manager* under barns fria lek. Rollen som *onlooker* innebär att pedagogen observerar barnens lek utan att aktivt delta, medan *stage manager* innebär att pedagogen organiserar miljön och skapar förutsättningar för leken utan att direkt styra dess innehåll. Resultatet visar att pedagogerna sällan intog en styrande ledarroll i leken, utan istället observerade barnens lek och organiserade miljön runt omkring (s. 280). Den observerande rollen gav barnen större möjligheter att själva styra leken och utveckla egna initiativ (s. 275–276). Samtidigt framkommer att pedagogernas deltagande varierade beroende på faktorer såsom barngruppens storlek, barnens ålder och pedagogernas erfarenhet (s. 280–283).

Även Grigoropoulos (2023, s. 22–24) visar betydelsen av att pedagogen anpassar sitt deltagande efter situationen. I studien undersöks pedagogers olika engagemangsroller under fri lek och resultatet visar att pedagogerna växlade mellan att observera, stödja och leda barnens lek. Den observerande rollen framställs som främjande när pedagogen använder observationen för att förstå barnens behov och därefter avgöra om och hur stöd behöver ges. På liknande sätt som i Ivrendi (2020) innebär det att pedagogen inte behöver vara aktivt deltagande för att bidra till leken. Samtidigt visar Grigoropoulos (2023) att ett mer engagerat deltagande i vissa situationer kan behövas för att stödja barns fortsatta lekutveckling.

Sagastui et al. (2022, s. 707–710) beskriver på liknande sätt hur pedagoger använder olika nivåer av deltagande i barns fria lek. Forskarna identifierade tre former av intervention: ingen intervention, indirekt intervention och direkt intervention. Resultatet visar att pedagogernas deltagande blev främjande när graden av stöd anpassades efter lekens situation och barnens behov (s. 715–716). Särskilt betydelsefullt framställs det indirekta stödet, där pedagogen exempelvis observerade barnen, skapade trygghet eller hjälpte barnen att upprätthålla samspelet utan att ta över lekens innehåll (s. 721–722). Detta ligger nära resultaten hos Ivrendi (2020) och Grigoropoulos (2023), eftersom pedagogens avvaktande position ger barnen utrymme samtidigt som pedagogen finns tillgänglig när stöd behövs.

Tajik och Singer (2021, s. 64–65) visar också att pedagogens närvaro kan vara betydelsefull utan att pedagogen dominerar leken. Barns lekengagemang ökade när pedagogen befann sig

nära barnen samtidigt som samspelet präglades av lyhördhet och ömsesidighet. Ett mer avvaktande deltagande innebar därför inte att pedagogen var passiv, utan att pedagogen uppmärksammade barnens initiativ och anpassade sitt agerande efter dem. Studien visar samtidigt att ett alltför styrande deltagande kunde minska barns lekengagemang (s. 73–75). Detta tydliggör att gränsen mellan ett främjande och ett hämmande deltagande inte enbart handlar om huruvida pedagogen deltar eller inte, utan även om hur deltagandet genomförs.

Pedersen et al. (2025, s. 446–453) beskriver vidare hur pedagogers observerande deltagande kunde bidra till att utveckla och hålla kvar barns lek. Även i denna studie framträder deltagandet som något som förändras beroende på lekens utveckling. Pedagogerna anpassade kontinuerligt sitt deltagande genom att ibland delta aktivt och ibland inta en mer tillbakadragen roll. Resultatet visar att pedagogernas förmåga att avgöra när de skulle delta och när de skulle avvakta hade betydelse för lekens fortsättning och för barnens möjligheter till fortsatt deltagande. Resultatet ligger därmed nära Sagastui et al. (2022), eftersom båda studierna visar att det inte är en bestämd grad av pedagogiskt deltagande som är främjande, utan pedagogens förmåga att anpassa deltagandet efter situationen.

Trots likheterna mellan studierna finns samtidigt skillnader i hur den observerande och avvaktande pedagogrollen förstås. Ivrendi (2020) och Grigoropoulos (2023) framhåller främst observation som ett sätt att ge barnen större utrymme för självständigt lekande och egna initiativ. Sagastui et al. (2022) och Pedersen et al. (2025) betonar i större utsträckning pedagogens förmåga att växla mellan olika former och nivåer av deltagande beroende på situationen. Tajik och Singer (2021) lyfter i sin tur särskilt betydelsen av hur samspelet mellan barn och pedagog utformas och visar att pedagogens närvaro behöver präglas av lyhördhet och ömsesidighet för att vara främjande.

Sammantaget visar studierna att observerande och avvaktande deltagande kan vara främjande när pedagogen ger barnen utrymme att styra och utveckla leken samtidigt som stöd finns tillgängligt vid behov. Studiernas resultat pekar på att en observerande roll inte behöver innebära frånvaro eller passivitet. Pedagogen kan istället följa leken, uppmärksamma barnens initiativ och bedöma när ett ingripande eller ett mer aktivt deltagande behövs. Det som framträder gemensamt är därför betydelsen av ett flexibelt och situationsanpassat deltagande, där pedagogens agerande förändras i relation till lekens utveckling och barnens behov.

Styrande och hämmande deltagande i barns lek

Devi et al. (2021), Grigoropoulos (2023), Stavholm et al. (2024), Tajik och Singer (2021) samt Young et al. (2024) problematiserar pedagogers deltagande i barns lek genom att visa hur deltagandet i vissa situationer kan bli styrande och därmed riskera att hämma barnens lek och egna initiativ. Gemensamt för studierna är att deltagandet beskrivs som problematiskt när pedagogen tar över leken, styr dess riktning eller begränsar barnens möjligheter att påverka lekens innehåll. Resultaten visar samtidigt att gränsen mellan stöd och styrning ofta framstår som komplex och situationsberoende. Det är därmed inte enbart pedagogens aktiva deltagande som blir hämmande, utan framför allt hur deltagandet genomförs och vilket utrymme barnen får att själva påverka leken.

Ett återkommande resultat handlar om att pedagogens deltagande kan bli hämmande när pedagogen tar över lekens innehåll och riktning. Devi et al. (2021, s. 2475–2480) undersöker olika pedagogiska positioneringar i relation till barns imaginativa lek. Studien visar att pedagoger ibland intog positioner där de placerade sig utanför barnens lekvärld och istället styrde leken mot specifika pedagogiska mål. Resultatet visar exempelvis situationer där pedagoger avbröt eller omdirigerade barns lek för att rikta barnens uppmärksamhet mot aktiviteter utanför lekens narrativa utveckling (s. 2477–2479). Deltagandet blir på så sätt hämmande när pedagogens egna mål får styra lekens innehåll och barnens möjligheter att fortsätta utveckla sin lek begränsas. Samtidigt beskriver Devi et al. (2021, s. 2479–2480) att pedagogers deltagande framstod som mer främjande när pedagogen istället deltog tillsammans med barnen inne i leken, utan att kontrollera den utifrån.

Liknande resultat framkommer i Young et al. (2024, s. 605–609), där pedagogers deltagande ibland övergick från medlekande till ett mer performativt deltagande genom rollen som *public performer*. Rollen innebar att pedagogen tog stort utrymme i leken och riktade fokus mot sitt eget agerande snarare än mot barnens gemensamma lekprocess. Resultatet visar att detta begränsade lekens spontanitet och minskade barnens möjligheter att själva påverka lekens narrativa utveckling (s. 607–608). I likhet med Devi et al. (2021) blir deltagandet därmed hämmande när pedagogen tar över den riktning som barnens lek annars hade kunnat utvecklas i. Skillnaden är att Devi et al. (2021) framför allt beskriver hur pedagogiska mål kan styra leken utifrån, medan Young et al. (2024) visar hur pedagogen även inifrån leken kan ta så stort utrymme att barnens egna initiativ begränsas.

Även Jordin et al. (2026, s. 15–16) visar hur vuxnas deltagande i barns rollek kan påverka vilka roller, relationer och normer som formas i leken. Studien synliggör därmed att pedagogers deltagande inte enbart påverkar lekens utveckling, utan även vilka positioner och handlingsutrymmen som blir möjliga för barnen. I relation till Devi et al. (2021) och Young et al. (2024) visar detta att styrning kan få betydelse för barnens möjligheter att själva forma lekens innehåll och de roller som utvecklas i leken.

Ett annat återkommande resultat handlar om att deltagandet kan bli hämmande när pedagogens styrning begränsar barnens initiativ och inflytande. Stavholm et al. (2024, s. 347–352) problematiserar pedagogers styrande roll i barns lek. Studien visar att pedagogerna initialt uttryckte en oro för att styra barns lek för mycket, eftersom styrning uppfattades kunna begränsa barns initiativ och fria lek (s. 347–349). Samtidigt visar resultatet att pedagogernas syn på styrning förändrades genom gemensamma reflektioner och diskussioner. Studien beskriver hur vissa former av styrning, exempelvis att introducera nya idéer eller stödja barn att inkludera andra, inte nödvändigtvis framställs som enbart negativa (s. 349–352). Resultatet visar därmed att pedagogisk styrning behöver förstås i relation till hur och varför pedagogen ingriper i leken. Styrningen riskerar att bli hämmande när den begränsar barnens initiativ, men kan samtidigt vara stödjande när den används för att skapa möjligheter för fler barn att delta.

Liknande resonemang framkommer i Tajik och Singers (2021, s. 70–75) studie. Resultatet visar att barns lekengagemang minskade när pedagogen tog rollen som lekledare och styrde

hur leken skulle fortsätta. I dessa situationer fick barnens initiativ mindre utrymme, samtidigt som lekens utveckling i större utsträckning byggde på pedagogens beslut. Studien visar att barns lek utvecklades mer positivt när samspelet byggde på ömsesidighet mellan barn och pedagog snarare än kontroll och styrning (s. 72–75). Tillsammans med Stavholm et al. (2024) visar detta att det inte är all form av vägledning som framställs som hämmande, utan framför allt den styrning som minskar barnens möjligheter att påverka leken och göra egna val.

Grigoropoulos (2023, s. 20–21, 24–26) visar även att vissa pedagoger intog mer ledande och styrande roller under barns fria lek. Studien problematiserar hur sådana roller kan minska barnens möjligheter till egna intativ och lekens spontana utveckling. Resultatet visar att pedagogers styrande deltagande påverkades av faktorer såsom pedagogernas erfarenheter och syn på lekens pedagogiska syfte. I likhet med Tajik och Singer (2021) framträder styrning som problematisk när pedagogen får ett alltför stort inflytande över lekens fortsättning. Samtidigt visar Grigoropoulos (2023) att pedagogens agerande behöver förstås i relation till situationen och de behov som uppstår i leken.

Trots att studierna problematiserar styrande deltagande finns skillnader i hur styrning förstås. Devi et al. (2021) och Young et al. (2024) framställer främst styrning som något som riskerar att begränsa barns fantasi, spontanitet och lekutveckling. Däremot visar Stavholm et al. (2024) att viss pedagogisk styrning i vissa situationer kan fungera stödjande för barns samspel och deltagande i leken. Grigoropoulos (2023) och Tajik och Singer (2021) betonar samtidigt att betydelsen av pedagogers deltagande framför allt verkar bero på om samspelet bygger på ömsesidighet eller kontroll. Skillnaderna mellan studierna visar därmed att styrning inte enbart kan bedömas utifrån om pedagogen ingriper eller inte, utan behöver förstås utifrån vad pedagogen gör, varför ingripandet sker och vilka möjligheter barnen får att fortsätta påverka leken.

Sammantaget visar studierna att pedagogers deltagande riskerar att bli hämmande när pedagogen tar över leken, styr innehållet alltför mycket eller begränsar barnens möjligheter att påverka lekens utveckling. Det som återkommer är att barnens initiativ, spontanitet och handlingsutrymme kan minska när pedagogens egna mål eller beslut blir styrande för leken. Samtidigt visar studierna att all styrning inte behöver vara hämmande. Vissa former av stöd och vägledning kan istället bidra till att utveckla leken eller skapa möjligheter för fler barn att delta. Resultatet tyder därför på att betydelsen av pedagogisk styrning framför allt beror på hur den genomförs, vilket syfte den har och hur den påverkar barnens möjligheter att själva vara delaktiga i lekens fortsatta utveckling.

Pedagogers deltagande i relation till barns delaktighet och egna initiativ

Flera av studierna beskriver hur pedagogers deltagande kan påverka barnens möjligheter att ta egna initiativ och vara delaktiga i leken. När pedagogen tar hänsyn till barnens idéer och låter dem påverka lekens innehåll ges barnen större utrymme att själva föra leken vidare. Samtidigt kan deras möjligheter att påverka begränsas om pedagogen tar över eller styr leken i en annan riktning.

Bredikyte (2022, s. 595–596), Utami et al. (2023, s. 181–184) och Young et al. (2024, s. 604–605) beskriver hur pedagogens stöd och medlekande kan hjälpa barnen att utveckla sina idéer och fortsätta leken. Pedagogen kan exempelvis bidra med stöd som gör att barnens egna förslag kan utvecklas vidare, utan att själv bestämma hur leken ska fortsätta. På så sätt får barnen möjlighet att vara aktiva och påverka lekens innehåll.

Ivrendi (2020, s. 274–276, 280–283) lyfter istället fram hur en observerande roll kan ge barnen utrymme att själva ta initiativ och bestämma över leken. Pedagogen följer då det som händer och avvaktar med att ingripa. Även Pedersen et al. (2025, s. 446–453) och Sagastui et al. (2022, s. 715–722) beskriver hur pedagogens stöd behöver anpassas efter situationen. I dessa studier framkommer att barnen ibland behöver stöd för att komma vidare, medan de i andra situationer behöver få fortsätta leken på egen hand.

Tajik och Singer (2021, s. 70–75) beskriver betydelsen av lyhördhet och ömsesidighet i samspelet mellan pedagoger och barn. När pedagogen uppmärksammar barnens initiativ och låter deras idéer få betydelse för hur leken fortsätter skapas möjligheter för barnen att vara delaktiga. Stavholm et al. (2024, s. 349–352) visar också att pedagogens vägledning kan bidra till att fler barn får möjlighet att delta i leken.

Samtidigt beskriver Devi et al. (2021, s. 2475–2480) och Young et al. (2024, s. 607–609) situationer där pedagogens deltagande begränsar barnens möjligheter att påverka leken. När pedagogen tar över innehållet eller styr leken mot egna mål får barnens förslag mindre utrymme. Stavholm et al. (2024, s. 347–352) visar att styrning kan få olika betydelse beroende på situationen. Den kan begränsa barnens initiativ, men också vara stödjande när den hjälper barn att komma in i leken.

Studierna beskriver alltså olika sätt som pedagogens deltagande kan påverka barnens delaktighet. Aktivt medlekande kan ge barnen stöd att utveckla sina idéer, medan ett mer avvaktande deltagande kan ge dem utrymme att själva bestämma hur leken ska fortsätta. Samtidigt kan ett alltför styrande deltagande begränsa barnens möjligheter att påverka. Det som framkommer är att barnens delaktighet påverkas av hur pedagogen förhåller sig till deras initiativ och hur mycket utrymme de får att vara med och forma leken.

Sammanfattning av resultat

Resultatet visar att pedagogers deltagande i barns lek kan vara både främjande och hämmande. Det beror bland annat på hur pedagogen deltar, vilka behov barnen har och hur leken utvecklas. I flera studier beskrivs ett stödjande deltagande som betydelsefullt när pedagogen bygger vidare på barnens idéer och hjälper dem att utveckla leken utan att ta över.

Även ett observerande och avvaktande deltagande kan vara stödjande. Genom att följa leken och ingripa vid behov kan pedagogen ge barnen utrymme att själva ta initiativ och bestämma hur leken ska fortsätta. Samtidigt kan ett mer aktivt stöd behövas när barnen behöver hjälp för att komma vidare.

När pedagogen tar över lekens innehåll eller styr den mot egna mål kan barnens möjligheter att påverka begränsas. Styrning behöver dock inte alltid vara hämmande, utan kan i vissa situationer fungera som stöd, exempelvis när ett barn behöver hjälp att komma in i leken. Resultatet visar därmed att betydelsen av pedagogens deltagande varierar beroende på situationen och på vilket sätt pedagogen deltar. Det är därför viktigt hur pedagogen ingriper och vilket utrymme barnen får att fortsätta påverka leken.

Det fjärde temat visar hur pedagogers deltagande kan påverka barnens delaktighet och möjligheter att ta initiativ i leken. Både aktivt medlekande och ett mer avvaktande deltagande kan ge barnen möjlighet att påverka leken. När pedagogen är lyhörd och anpassar sitt stöd efter situationen får barnen större utrymme att själva vara med och forma det som sker. Sammantaget visar temat att pedagogens deltagande behöver anpassas efter barnens initiativ, behov och den pågående leksituationen. Det är inte en viss form av deltagande i sig som avgör om barnens delaktighet främjas eller begränsas. Det centrala är hur pedagogen förhåller sig till barnens initiativ och vilket utrymme barnen får att själva påverka och forma leken.

Diskussion

Sammanfattande resultat

Syftet med denna litteraturöversikt var att undersöka hur pedagogers deltagande i barns lek i förskolan framställs i tidigare forskning, med särskilt fokus på vad som beskrivs som främjande respektive hämmande för barns lek, delaktighet och möjligheter till egna initiativ.

Sammantaget visar resultatet att betydelsen av pedagogens deltagande varierar beroende på hur deltagandet genomförs, vilken situation som uppstår och vilka behov och förutsättningar barnen har. Pedagogens deltagande behöver därför förstås i relation till både barnens initiativ och den aktuella leksituationen.

Detta kan förstås i relation till det sociokulturella perspektiv som presenterats i bakgrunden. Säljö (2015, s. 95) beskriver lärande och utveckling som något som sker i samspel med andra människor. Utifrån detta kan pedagogens deltagande förstås som en möjlig resurs i barns lek, eftersom pedagogen genom sitt samspel kan bidra till att barn får stöd att utveckla idéer och kommunicera med andra. Samtidigt visar resultatet att pedagogens närvaro inte automatiskt

innebär att leken utvecklas på ett sätt som gynnar barnen. Det har betydelse hur pedagogen använder sin närvaro och vilket utrymme barnen fortfarande får att själva påverka leken.

Pedagogens roll kan därför handla om att hitta en balans mellan att vara närvarande och att samtidigt ge barnen utrymme. Pramling Samuelsson och Sheridan (2016, s. 40) beskriver hur lek och lärande kan integreras och hur förskolläraren kan vara engagerad och samspela med barnen. I relation till vårt resultat kan engagemang därför förstås bredare än enbart aktivt deltagande. Pedagogens engagemang kan även komma till uttryck genom att uppmärksamma leken och bedöma vilket stöd situationen kräver.

Resultatet kan också kopplas till barns delaktighet. Shier (2001, s.110-111) beskriver delaktighet genom olika nivåer, från att barn blir lyssnade på till att de får möjlighet att vara involverade och dela inflytande med vuxna. I relation till Shier kan resultatet förstås som att delaktighet inte enbart handlar om att barnet får delta i leken, utan också om vilket inflytande barnet faktiskt får över hur leken utvecklas.

Svar på frågeställningarna: analys och tolkning

Främjande och hämmande deltagande i barns lek

Resultatet visar att det som avgör om deltagandet blir främjande eller hämmande inte enbart handlar om huruvida pedagogen deltar i leken eller inte. Det som istället har betydelse är hur pedagogen deltar och vilket utrymme barnen får att själva påverka och styra leken. Att både aktivt och avvaktande deltagande kan vara stödjande (Bredikyte 2022; Utami et al. 2023; Young et al. 2024) kan tyda på att graden av aktivitet inte är avgörande. Snarare verkar pedagogens förmåga att anpassa sitt deltagande efter barnet och situationen vara central.

Detta kan kopplas till Shiers (2001, s. 110–111) resonemang om barns delaktighet. Shier beskriver delaktighet genom olika nivåer, där barn inte enbart ska ges möjlighet att uttrycka sig utan också ges möjlighet till inflytande. Utifrån vårt resultat kan pedagogens deltagande därför förstås som en fråga om vilket utrymme barnen faktiskt får i leken. En pedagog kan vara närvarande och lyssna på barnen, men om pedagogen samtidigt bestämmer hur leken ska fortsätta kan barnens möjlighet till inflytande ändå på så sätt begränsas.

Detta kan även förstås i relation till artikel 12 i barnkonventionen, som lyfter barns rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade (UNICEF Sverige, u.å.). I barns lek kan detta exempelvis handla om att barnens idéer och initiativ tas på allvar och får påverka hur leken utvecklas.

Pedagogens deltagande kan därmed skapa möjligheter till delaktighet, men samtidigt väcker resultatet frågan om hur stöd kan ges utan att barnens eget inflytande minskar. Vid en första jämförelse kan resultaten verka motsägelsefulla, eftersom aktivt deltagande i vissa situationer framstår som främjande medan ett observerande och avvaktande deltagande framstår som främjande i andra (Bredikyte, 2022; Ivrendi, 2020). Detta behöver dock inte innebära en motsättning. Det kan istället visa att barns behov och leksituationer ser olika ut. Vissa barn

kan behöva mer stöd för att komma in i leken, medan andra barn redan driver leken själva och därför kan behöva större utrymme. Det innebär att samma sätt att delta inte behöver fungera på samma sätt i alla leksituationer.

I bakgrunden lyftes vikten av att ta hänsyn till barns olika förutsättningar och behov. Salamancadeklarationen betonar betydelsen av en inkluderande utbildning som tar hänsyn till barns olika behov och förutsättningar (Svenska Unescorådet, 2006, s. 24). Även förskolans läroplan lyfter att barn som behöver mer stöd och stimulans ska få detta utifrån sina behov och förutsättningar (Skolverket, 2018, s. 6). Resultatet kan därmed förstås som att pedagogens deltagande behöver anpassas efter det enskilda barnet och den situation som uppstår.

Skillnaderna mellan studierna tyder på att styrning inte behöver vara hämmande. Det avgörande verkar snarare vara vilket syfte ingripandet har och om barnen fortfarande får möjlighet att påverka leken efteråt. Ett aktivt deltagande behöver inte begränsa barnens initiativ om pedagogen utgår från deras idéer, samtidigt som ett avvaktande förhållningssätt inte automatiskt innebär att barnen blir mer delaktiga. Pedagogen behöver fortfarande vara uppmärksam på om alla barn faktiskt har möjlighet att delta och göra sina röster hörda. Detta kan kopplas till Salamancadeklarationens betoning av att utbildningen behöver ta hänsyn till barns olika behov och förutsättningar (Svenska Unescorådet, 2006, s. 24). Detta stöds även av Devi et al. (2021), Stavholm et al. (2024) och Young et al. (2024).

Wood (2014, s. 4-6)breddar denna förståelse genom att visa att barns lek också formas av de ramar som vuxna och verksamheten skapar. Barns möjligheter till delaktighet och egna initiativ behöver därför inte enbart förstås utifrån pedagogens direkta deltagande, utan även utifrån de förutsättningar som omger leken. Detta blir intressant i relation till Ivrendis (2020) resultat om ett mer observerande deltagande. Att när pedagogen avvaktar behöver inte betyda att pedagogen inte påverkar lekens alla, eftersom pedagogen fortfarande är med och skapar de förutsättningar som leken sker inom. Frågan blir därför inte enbart om pedagogen ska delta eller inte, utan snarare hur pedagogen kan skapa förutsättningar och ge stöd utan att begränsa barnens möjligheter att själva utveckla och styra leken.

Sammantaget kan resultatet förstås som att pedagogens roll behöver vara flexibel. Det finns inte ett sätt att delta som alltid främjande eller alltid hämmande. Pedagogens behöver istället kunna vara uppmärksam på vad som händer i leken, vilka behov barnen har och om barnen behöver stöd eller mer utrymme. Detta i sin tur ställer krav på att pedagogen är närvarande och lyhörd, men också avvaktande när barnen själva för leken vidare.

Pedagogers deltagande i relation till barns delaktighet och egna initiativ

Den andra frågeställningen handlar om vad tidigare forskning visar om betydelsen av pedagogers deltagande för barns delaktighet och möjligheter till egna initiativ.Utifrån resultatet framkommer att deltagandet både kan skapa och begränsa dessa möjligheter (Bredikyte, 2022; Ivrendi, 2020; Stavholm et al., 2024; Young et al., 2024). Det väcker frågan om vad delaktighet egentligen innebär i relation till pedagogens deltagande. Att ett

barn får vara med i leken behöver inte automatiskt innebära att barnet också har möjlighet att påverka det som sker.

Detta kan kopplas till Shiers (2001, s. 110-111) beskrivning av barns delaktighet som något mer än att barn får uttrycka sina åsikter. Barn behöver också få möjlighet att vara involverade och ha inflytande. I relation till vårt resultat blir det därför viktigt att skilja mellan att pedagogen skapar möjlighet för ett barn att delta och att barnet faktiskt får möjlighet att påverka leken. Pedagogens stöd kan exempelvis handla om att hjälpa barn att komma in i lek, men för att barnet ska få inflytande behöver pedagogen lämna utrymme för barnets egna idéer och initiativ.

Detta kan även kopplas till artikel 12 i barnkonventionen, som betonar barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade (UNICEF Sverige, u.å). I relation till lek innebär detta att barnens idéer inte enbart behöver bli lyssnade på, utan också få betydelse för det som sker. Pedagogen har ett ansvar att stödja barn som behöver hjälp att delta, men behöver samtidigt vara uppmärksam på att stödet inte blir så styrande att barnens eget inflytande minskar, vilket i sin tur blir en utmaning för pedagogerna. Resultaten från bland annat Stavholm et al. (2024) och Young et al. (2024) kan förstås utifrån denna balans, eftersom pedagogens påverkan kan få olika betydelse beroende på hur den genomförs.

En möjlig tolkning är därför att barns delaktighet inte främst handlar om hur aktiv eller passiv pedagogen är. Det handlar snarare om vilket utrymme barnen får före, under och efter pedagogens deltagande. Ett aktivt deltagande behöver inte begränsa barnens initiativ om pedagogen utgår från deras idéer, samtidigt som ett avvaktande förhållningssätt inte automatiskt innebär att barnen blir mer delaktiga. Pedagogen behöver fortfarande vara uppmärksam på om alla barn faktiskt har möjlighet att delta och göra sina röster hörda. Detta kan kopplas till Salamancadeklarationens betoning av att utbildningen behöver ta hänsyn till barns olika behov och förutsättningar (Svenska Unescorådet, 2006, s. 24).

Även Wood (2014, s. 4–6) bidrar till att bredda förståelsen av delaktighet genom att problematisera föreställningen om fri lek. Barns möjlighet att ta initiativ påverkas inte enbart av om pedagogen går in i leken eller avvaktar, eftersom leken också sker inom ramar som vuxna är med och skapar. Detta blir relevant eftersom resultatet visar att barnens möjligheter att själva påverka leken inte enbart påverkas av vad pedagogen gör inne i leken. Även exempelvis barngruppens storlek, tid, organisation, miljö och tillgång till material kan påverka vilka möjligheter barn får att utveckla sin lek. Pedagogens ansvar handlar därför inte bara om att avgöra när hen ska gå in i leken, utan också om att skapa förutsättningar där barn kan få utrymme att leka och påverka. Detta breddar förståelsen av resultatet genom att visa att pedagogens deltagande behöver ses i relation till de organisatoriska villkor som omger leken.

Sammantaget kan barns delaktighet och egna initiativ förstås som något påverkas av både pedagogens direkta deltagande och de förutsättningar som skapas runt leken. Pedagogens ansvar handlar inte enbart om att avgöra när hen ska delta eller avvakta, utan också om att fundera över om det egna förhållningssättet faktiskt ger barnen möjlighet att påverka. På så

sätt blir pedagogernas lyhördhet och anpassning centrala för att stödja barns delaktighet utan att ta över eller styra deras lek.

Avslutande reflektioner

Sammantaget visar diskussionen att pedagogens deltagande behöver förstås som situationsberoende. Det centrala är inte enbart om pedagogen deltar aktivt eller avvaktar, utan hur det egna förhållningssättet påverkar barnens möjligheter till delaktighet och egna initiativ. Detta ställer krav på lyhördhet och förmåga att anpassa deltagandet efter barnet, leken och den situation som uppstår.

Stöd och inflytande behöver samtidigt inte stå i motsats till varandra. Pedagogen kan behöva stödja ett barn för att möjliggöra deltagande, samtidigt som barnet behöver få utrymme att påverka lekens fortsatta utveckling.

Pedagogens ansvar blir därför att anpassa sitt deltagande efter situationen utan att barnens egna initiativ och inflytande går förlorade.

Metoddiskussion: begränsningar och styrkor

I denna litteraturöversikt genomfördes sökningarna i databasen ERIC (EBSCO), eftersom databasen innehåller forskning inom utbildningsvetenskap och förskolepedagogik. Valet av databas bedömdes därför vara relevant i relation till studiens syfte och forskningsfrågor. Genom att använda tydliga sökord och booleska operatorer kunde sökningarna genomföras på ett systematiskt och strukturerat sätt. Sökningarna kompletterades även genom att referenslistor och relaterade artiklar användes för att identifiera ytterligare forskning inom området.

En styrka med litteratursökningen är att sökprocessen har beskrivits stegvis, vilket bidrar till transparens och gör det möjligt för läsaren att följa hur det slutliga urvalet av artiklar genomfördes (Eriksson Barajas et al., 2013). Samtidigt finns en begränsning i att endast en databas användes i litteratursökningen. ERIC valdes eftersom databasen är inriktad mot utbildningsvetenskap och innehåller forskning som är relevant för förskolepedagogik och studiens syfte. Trots detta innebär användningen av endast en databas en risk för att relevanta studier inte identifierades. Forskning om pedagogers deltagande i barns lek kan även finnas i andra databaser med exempelvis psykologisk, sociologisk eller tvärvetenskaplig inriktning. Sökningar i ytterligare databaser hade därför kunnat bredda urvalet och eventuellt tillföra andra perspektiv på pedagogers deltagande i barns lek.

Att endast ERIC användes innebär därmed att litteraturöversikten inte kan förväntas fånga all forskning inom området. Resultaten behöver i stället förstås utifrån det material som identifierades genom den valda sökstrategin och de inklusions- och exklusionskriterier som användes. Ett bredare databasurval hade kunnat leda till att ytterligare studier inkluderades och därmed även påverka vilka mönster och teman som framträdde i analys och resultat.

Samtidigt går det inte att avgöra om eller på vilket sätt resultatet hade förändrats utan att genomföra sökningar i ytterligare databaser.

Endast studier publicerade på engelska och svenska inkluderades i litteraturöversikten. Detta val gjordes för att säkerställa att artiklarna kunde läsas, förstås och analyseras på ett tillförlitligt sätt. Samtidigt kan språkbegränsningen ha medfört att relevant forskning publicerad på andra språk exkluderades. Det kan ha påverkat bredden i det slutliga urvalet och inneburit att vissa perspektiv på pedagogers deltagande i barns lek inte kom med.

En avgränsning gjordes även till studier publicerade mellan 2016 och 2026. Syftet med denna avgränsning var att inkludera relativt aktuell forskning som speglar senare forskning om barns lek och pedagogers deltagande i lek. Samtidigt kan äldre studier som haft betydelse för forskningsområdet ha exkluderats genom denna avgränsning. Det innebär att litteraturöversikten främst ger en bild av hur pedagogers deltagande framställs inom den valda tidsperioden, snarare än en fullständig bild av hur forskningsområdet har utvecklats över tid.

Urvalet av artiklar genomfördes utifrån tydliga inklusions- och exklusionskriterier där studiernas relevans i relation till studiens syfte och frågeställningar stod i fokus. Endast vetenskapligt granskade artiklar inkluderades, vilket bidrog till att stärka studiens trovärdighet. Samtidigt innebar detta att annan forskning, exempelvis rapporter och avhandlingar, exkluderades trots att dessa eventuellt hade kunnat bidra med ytterligare perspektiv på området. Urvalskriterierna bidrog därmed till att avgränsa materialet, men påverkade också vilken forskning som blev möjlig att inkludera i analysen.

De inkluderade studierna genomfördes i olika länder och förskolekontexter. Detta kan ses som en styrka eftersom det möjliggjorde en bredare förståelse av hur pedagogers deltagande i barns lek beskrivs i olika sammanhang. Samtidigt kan skillnader i utbildningssystem, pedagogiska traditioner och kulturella förutsättningar påverka hur resultaten kan förstås och överföras till svenska förskolor. Resultaten bör därför tolkas med viss försiktighet i relation till andra kontexter än de som studerats. Det är inte säkert att ett arbetssätt som beskrivs som främjande i en viss förskolekontext fungerar på samma sätt i en annan.

En styrka i litteraturöversikten är att studier med olika metodologiska ansatser inkluderades. Detta bidrog till att belysa forskningsområdet ur flera perspektiv och gav en mer nyanserad förståelse av pedagogers deltagande i barns lek. Samtidigt innebär skillnaderna mellan studiernas metoder att resultaten behöver tolkas med hänsyn till hur de har samlats in och analyserats. Studier som bygger på olika metoder kan exempelvis ge olika typer av kunskap om pedagogers deltagande, vilket behöver beaktas när resultaten jämförs.

Som framkommit i värderingen av artiklarna bygger en stor del av de inkluderade studierna på observationer. Detta kan ses som en styrka eftersom observationer ger möjlighet att studera hur pedagoger faktiskt agerar i olika leksituationer och hur deras deltagande

samspelar med barnens initiativ. Samtidigt innebär det att litteraturöversiktens resultat till stor del bygger på liknande typer av empiriskt material. Det kan medföra att vissa perspektiv får större utrymme än andra. Exempelvis kan det vara svårt att utifrån enbart observationer fånga pedagogers avsikter eller barnens egna upplevelser av deltagandet, om detta inte också undersöks genom andra metoder. Detta behöver beaktas när slutsatser dras om hur pedagogers deltagande påverkar barnens lek.

Eftersom litteraturöversikten bygger på analys och tolkning av tidigare forskning finns även en risk att forskarnas egna erfarenheter och förståelser har påverkat analysen. Båda författarna har erfarenhet av arbete inom förskolan, vilket innebär att en viss förförståelse kring pedagogers roll i barns lek fanns redan innan studien påbörjades. Enligt Alvehus (2019) är forskarens tolkningar en naturlig del av analysprocessen. För att minska risken för subjektiva tolkningar genomfördes analysen gemensamt och studiernas resultat diskuterades kontinuerligt i relation till studiens syfte och frågeställningar. Detta bidrog till att olika tolkningar kunde jämföras och diskuteras innan de sammanställdes i resultatet.

Trots de begränsningar som identifierats bedöms litteraturöversikten bidra med en fördjupad förståelse av hur pedagogers deltagande i barns lek framställs i tidigare forskning. Genom att inkludera studier med olika metodologiska ansatser och från olika förskolekontexter har studien synliggjort både likheter och skillnader i hur pedagogers deltagande kan förstås och beskrivas. Resultaten behöver dock ses i relation till de avgränsningar och metodval som gjorts, vilket innebär att slutsatserna främst gäller det forskningsmaterial som ingår i litteraturöversikten.

Implikationer för praxis och framtida forskning

Resultatet i denna litteraturöversikt visar att pedagogers deltagande i barns lek har betydelse för hur leken utvecklas och vilka möjligheter barn får att vara delaktiga i leken. I praktiken innebär detta att pedagoger behöver vara lyhörda för barnens initiativ och anpassa sitt deltagande efter situation och barns behov. Pedagogers deltagande framstår som främjande när pedagogen stödjer leken utan att ta över eller styra dess innehåll för mycket.

En central implikation för den svenska förskolans verksamhet är därför vikten av att pedagoger anpassar sitt deltagande efter barnens initiativ och den aktuella leksituationen. Pedagogen kan exempelvis observera leken innan hen går in för att uppmärksamma om barnen själva driver och utvecklar leken eller om det finns behov av stöd. När pedagogen deltar kan detta ske genom att bygga vidare på barnens idéer utan att ta över lekens riktning.

Resultatet synliggör även värdet av att pedagoger växlar mellan aktivt deltagande och ett mer observerande och avvaktande förhållningssätt. Ett konkret sätt att omsätta detta i verksamheten kan vara att arbetslaget regelbundet reflekterar över konkreta leksituationer och samtalar om när pedagogens deltagande främjade barns initiativ och när det riskerade att begränsa dem. Samtidigt behöver pedagogers möjligheter att vara närvarande förstås i

relation till organisatoriska villkor såsom barngruppens storlek, tid och organisering av verksamheten.

Resultatet visar även att pedagogers möjligheter att delta i barns lek påverkas av faktorer som barngruppens storlek, tid och organisation i verksamheten (Ivrendi, 2020; Pedersen et al., 2025). För att pedagoger ska kunna vara närvarande i barns lek på ett stödjande sätt behövs därför goda förutsättningar i verksamheten, exempelvis gemensamma förhållningssätt och fungerande samarbete mellan pedagoger. Därför behöver frågan om pedagogens deltagande även diskuteras på verksamhetsnivå och inte enbart ses som den enskilda pedagogens ansvar.

För framtida forskning skulle det vara relevant att vidare undersöka hur organisatoriska faktorer i förskolan påverkar pedagogers deltagande i barns lek. Det skulle även vara betydelsefullt att undersöka barns egna perspektiv på pedagogers deltagande i lek, eftersom flera av de inkluderade studierna främst fokuserar på pedagogers perspektiv och handlingar.

Vidare skulle framtida forskning kunna undersöka hur pedagogers deltagande i barns lek ser ut i olika förskolekontexter samt hur pedagogers erfarenheter och utbildning påverkar deras sätt att delta i barns lek.

Referenser

Alvehus, J. (2019). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: En handbok* (2: a uppl.). Liber.

Beisly, A. (2024). Exploration and dramatizing: Theoretical foundations for the development of approaches to learning through play. *Early Childhood Education Journal, 52*(4), 815–824. https://doi.org/10.1007/s10643-023-01460-4

Brėdikytė, M. (2022). Adult participation in the creation of narrative playworlds: Challenges and contradictions. *International Journal of Early Years Education, 30*(3), 595–609. https://doi.org/10.1080/09669760.2022.2107895

Devi, A., Fleer, M., & Li, L. (2018). 'We set up a small world': Preschool teachers' involvement in children's imaginative play. *International Journal of Early Years Education, 26*(3), 295–311. https://doi.org/10.1080/09669760.2018.1452720

Devi, A., Fleer, M., & Li, L. (2021). Preschool teachers' pedagogical positioning in relation to children's imaginative play. *Early Child Development and Care, 191*(15), 2471–2483. https://doi.org/10.1080/03004430.2020.1717479

Eriksson Barajas, K., Forsberg, C., & Wengström, Y. (2013). *Systematiska litteraturstudier i utbildningsvetenskap: Vägledning vid examensarbeten och vetenskapliga artiklar*. Natur & Kultur.

Grigoropoulos, I. (2023). Greek early childhood educators' engagement practices and facilitative roles during free play. *Contemporary School Psychology, 27*(1), 19–28. https://doi.org/10.1007/s40688-021-00400-6

Ivrendi, A. (2020). Early childhood teachers' roles in free play. *Early Years, 40*(3), 273–286. https://doi.org/10.1080/09575146.2017.1403416

Jordin, K., Pino, M., Jenkins, L., & Richardson, E. (2026). King and queen, mummy and daddy: Role play, gender categorisation and cis-heteronormativity in a UK preschool setting. *Feminism & Psychology*. https://doi.org/10.1177/09593535261419839

Pramling Samuelsson, I., & Sheridan, S. (2016). Lärandets grogrund: Perspektiv och förhållningssätt i förskolans läroplan (3:e uppl.). Studentlitteratur.

Pedersen, L., Fimreite, H., & Hofslundsengen, H. (2025). Norwegian ECEC teachers' play practices with children aged 2–3 years. *Early Years: Journal of International Research & Development, 45*(3–4), 441–455. https://doi.org/10.1080/09575146.2024.2371122

Sagastui, J., Herrán, E., & Anguera, M. T. (2022). Adult intervention levels in young children's free play: An observational study on how Pikler educators combine the instrumental and relational dimensions of their educational activity. *European Journal of Psychology of Education, 37*(3), 707–728. https://doi.org/10.1007/s10212-021-00560-2

Shier, H. (2001) – Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations. Children & Society 15(2), 107-117. https://doi.org/10.1002/chi.617

Skolverket. (2018). *Läroplan för förskolan Lpfö 18*. Skolverket.

Stavholm, E., Lagerlöf, P., & Wallerstedt, C. (2024). Re-mediation in early childhood teachers' reasoning about their role in play: An empirical study of the learning process of a work team. *Early Years: An International Journal of Research and Development, 44*(2), 341–355. https://doi.org/10.1080/09575146.2022.2131741

Svenska Unescorådet (2006) – *Salamancadeklarationen och Salamanca +10* (Svenska Unescorådets skriftserie 2/2006).

Säljö, R. (2022). *Lärande : en introduktion till perspektiv och metaforer* (2:a uppl.). Gleerups Utbildning AB.

Tajik, M., & Singer, E. (2021). Collaborative research between academics and practitioners to enhance play engagement in the free play of two- and three-year olds. *Early Years: An International Journal of Research and Development, 41*(1), 64–78. https://doi.org/10.1080/09575146.2018.1478391

Tok, E. (2022). Early childhood teachers' roles in fostering creativity through free play. *International Journal of Early Years Education, 30*(4), 956–968. https://doi.org/10.1080/09669760.2021.1933919

UNICEF Sverige. (u.å.). *Barnkonventionen – FN:s konvention om barnets rättigheter*.

Utami, A. D., Fleer, M., & Li, L. (2023). The "player" role of the teacher in playworld creates new conditions for children's learning and development. *International Journal of Early Childhood, 55*(2), 169–186. https://doi.org/10.1007/s13158-022-00333-y

Williams, P., & Sheridan, S. (2018). Villkor för barns lärande, delaktighet och inflytande i förskola. I T. Johansson & E. Sorbring (Red.), *Barn- och ungdomsvetenskap: Grundläggande perspektiv* (s. 149–161). Liber.

Wood, E. A. (2014). Free choice and free play in early childhood education: Troubling the discourse. *International Journal of Early Years Education, 22*(1), 4–18. https://doi.org/10.1080/09669760.2013.830562

Young, S., Edwards, S., & Nuttall, J. (2024). Teacher participation in young children's dramatic play. *Journal of Early Childhood Research, 22*(4), 598–611. https://doi.org/10.1177/1476718X241258604

Bilaga 1 - Tabell över inkluderade studier

Författare (år)	Land	Metod	Datainsamling	Syfte	Centrala resultat
Beisly (2024)	USA	Teoretisk studie	Dokumentanalys	Undersöka lekens betydelse för lärande	Pedagogers stöd i lek främjar kreativitet och

					meningsskapande
Brėdikytė (2022)	Litauen	Kvalitativ	Observationer	Undersöka vuxnas betydelse för barns lekutveckling	Pedagogiskt stöd främjar komplex social lek när pedagogen balanserar mellan vägledning och medlekande.
Devi, Fleer & Li (2021)	Australien/ Kina	Kvalitativ	Observationer	Studera pedagogers positionering i barns imaginativa lek	Deltagande blir främjande när pedagogen deltar i leken istället för att styra den utifrån.
Devi et al. (2018)	Australien/ Kina	Kvalitativ	Observationer	Undersöka pedagogers deltagande i barns lek	Aktivt deltagande stärker lekens kvalitet och barns samspel.

Grigoropoulos (2023)	Grekland	Kvalitativ	Observationer	Studera pedagogers engagemangsroller under fri lek	Pedagoger växlar mellan att observera, stödja och leda beroende på situation och barns behov.
Ivrendi (2020)	Turkiet	Kvalitativ	Observationer	Undersöka pedagogers roller i barns fria lek	Observerande och miljöskapande roller ger barn större inflytande över leken.
Jordin et al. (2026)	Storbritannien	Kvalitativ	Observationer	Studera vuxnas påverkan i barns rolllek	Pedagogers deltagande påverkar vilka roller, relationer och normer som utvecklas i leken.
Pedersen, Fimreite & Hofslundsengen (2025)	Norge	Kvalitativ	Observationer	Undersöka hur pedagoger stödjer barns lek	Flexibelt deltagande bidrar till att utveckla och upprätthålla leken.

Sagastui et al. (2022)	Spanien	Kvalitativ	Observationer	Studera nivåer av pedagogisk intervention i lek	Anpassat stöd och indirekta interventioner främjar lekutveckling.
Stavholm et al. (2024)	Sverige	Kvalitativ	Observationer och reflektioner	Undersöka pedagogers syn på styrning i lek	Viss styrning kan vara stödjande när syftet är att inkludera och stödja barn.
Tajik & Singer (2021)	Nederländerna	Mixad metod	Observationer	Undersöka pedagogers deltagande och barns lek engagemang	Lek engagemang ökar vid lyhört samspel men minskar vid styrande deltagande.
Tok (2022)	Turkiet	Kvantitativ	Enkäter/observationer	Undersöka samband mellan pedagogroller och kreativitet	Medlekande och vägledande roller främjar kreativitet och lekutveckling.

Utami, Fleer & Li (2023)	Australien	Kvalitativ	Observationer	Studera pedagogers aktiva deltagande i lek	Aktivt deltagande utvecklar lekens innehåll och barns engagemang.
Young, Edwards & Nuttall (2024).	Australien	Kvalitativ	Observationer, intervjuer	Undersöka pedagogers deltagande i dramatisk lek.	Pedagogers deltagande kan både främja och begränsa barns lek.